

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

20^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1912

Vereer-penningen.

Naar aanleiding van het stukje, dat ik onder bovenstaanden titel onlangs in dit tijdschrift plaatste, zond mij de wakkere Nijmeegsche archivaris, de heer VAN SCHEVICHAVEN — wien de jaren niets ontnemen van den hulpvaardigen ijver, die hem kenmerkt, — eenige posten uit de Nijmeegsche rekeningen der zestiende eeuw, die het onderwerp, waarover ik gehandeld had, nader toelichten. Het is jammer, dat ik de plaatsen niet dadelijk heb kunnen gebruiken; maar ook nu nog schijnen zij mij belangrijk genoeg, om medegedeeld te worden als toegift, al zouden zij op zich zelf die eer wellicht niet verdiend hebben.

Ik verdeel de posten in twee reeksen, die op zich zelf behooren te staan. Tot de eerste serie behooren vijf posten, loopende over 1532—1588, die hier volgen:

1. „Meister HENRICK POEYN (stadssecretaris) myt JOHAN NOET (stadsbode) den golden pennynck, onser stadt den praist van Cleeff verdiensthalvenschencten, tot Moenrebergh ende voirt tot Xancten naebrocht.” (*Rekenboek* 1532.) N.B. De proost was de stad van dienst geweest bij de bemiddeling van zekere geldzaken, die zij met Keulen uitstaande had.

2. „Soe sommyge freundt ende raed miins geneidigen lieven heren onser stadt in voell saecken seer dienstlick aen siin furstl. genade gewest siin, denselve, durch beveell onser burgermeisteren, raede ende meisteren van SENTER CLAES, geschenct enen golden pennynck, werdt wesende 52 gl. 1 st. 1 oirt. Item den muyntgesellen van den pennynck te muynten gegeven 17 st.” (*Rekenboek* 1533.)

3. „Durch beveell des gantzen raedt ende meisteren van SENTER CLAES-gilde laeten maeken enen golden penninck, weert wesende 20 golde ryders, onse heren den geschenct

enen van mynen gen. heren raede. Item van desen te kruyssen geg. 1 snaphaen, vid. 50 gl. 12 st." (*Rekenboek* 1533.)

4. „Soe der President aen Roe. Keye. Mat. verworven had, dat etlicke brieve van onser stat privilegien besegelt worden, ende omme meer anderen saecken, dar hy onse stat inne behulplick is geweest, dairvan hem geschenct twee golden pennyngen, die beloeven niyt dat maeckloen 178 Brab. gl. ende 7 Brab. st. lopens geltz, vid. 356 gl. ende 13 st." (*Rekenboek* 1550.)

5. „Item hebben einn ersame heren laten maickenn *eynen Verehrpenninck* onder der stat munte ende wapenn, dairmede Haer Ers. verehrt hebbenn den heren VAN DER THOENEN commissarium, werdt wesende ende betailt 55 gl." (*Rekenboek* 1588.)

Uit deze extracten blijkt vooreerst, dat de naam „vereerpennning", dien wij te Utrecht omstreeks 1600 aantreffen, ook te Nijmegen reeds in iets vroegeren tijd bekend was („verehrpeninck"). Deze groote medailles hadden dus destijds ten onzent burgerrecht verkregen onder een eigen vasten naam, en zij zullen voortaan eene afzonderlijke categorie moeten vormen naast de meer algemeene, kleinere rekenpenningen.

Ook wat wij in deze posten over aard en doel der vereerpenningen vernemen, sluit zich goed aan bij het vroeger daarover gezegde. De vereerpenningen blijken inderdaad een buitengewoon ouderwetsch karakter gedragen te hebben; het waren nog altijd, wat alle geldstukken oorspronkelijk geweest waren, stukjes goud, die door den daarop geplaatsten stempel („der stat munte ende wapenn") gewaarmerkt werden als echt én als van eene bepaalde waarde. Alleen in dit laatste opzicht weken zij iets af van de oude geldstukken; want zij werden geslagen in verschillende dikten en dus ook in zéér verschillende waarden. Zij *moesten* ook verschillen in verhouding tot de waarde van den dienst, dien men daarmede wilde beloonen. Gewoon-

lijk blijken de vereerpenningen geslagen te zijn ter waarde van omstreeks / 50.— ; maar bij uitzondering blijken ook veel grootere sommen voor te komen.

Ook de beteekenis der vereerpenningen blijkt duidelijk uit eene in onze posten medegedeelde bijzonderheid. De president van het Hof van Gelderland had zich in 1550 voor de stad bijzonder verdienstelijk gemaakt door het verwerven van privilegebrieven van keizer KAREL. De raad was derhalve van meening, dat men hem voor die moeite behoorde te beloonen door eene gift, die de eenigszins normale waarde van een vereerpenning belangrijk te boven ging ; terwijl men in dergelijke gevallen gewoonlijk / 50.— schonk, zou het nu eene fooi wezen, die *zevenmaal* meer bedroeg. Maar blijkbaar maakte de muntmeester bezwaar, om een zóó wanstaltigen penning te slaan, *zeven* maal dikker dan een gewonen penning. En dus kwam men tot de nog zottere oplossing, om aan den president niet (als gewoonlijk) één exemplaar van het eeremetaal te vereeren, maar hem gelukkig te maken met *twee* gelijke en gelijkvormige stukken, waarmede hij, wanneer hij er iets anders in had gezien dan twee gemerkte klompjes goud, wel min of meer verlegen zou geweest zijn.

Trouwens wat kon de begiftigde voorname heer ten slotte doen met het klompje goud, al was het gestempeld ? In beschaafde landen tooit men zich niet met geldstukken en zelfs de middeleeuwsche begrippen van welstandigheid zouden het gebruiken van zulk een versiersel wel veroordeeld hebben als *al te* barbaarsch. Maar de Renaissance bracht het gebruik van medailles als versiersels in de mode: men droeg ze op den hoed, nog meer om den hals. Toen heeft men het oude gebruik in overeenstemming gebracht met de nieuwe mode. Wij hebben gezien, dat de raad van Nijmegen er in 1602 toe gekomen is, om aan haar geschenk, dat eene beleefdheid moest voorstellen, wat betere houding en wat aangener vorm te verleen door het goudstuk te doen stempelen met een nieuw gemaakten stempel, die

KAREL DEN GROOTE, den stadspatroon, voorstelde. En reeds twee jaren vroeger hadden de Utrechtsche Staten, naar wij ook reeds weten, nog artistieker vormen gevonden voor de betuigingen hunner hulde. Deze nieuwe penningen waren inderdaad kunstwerkjes in zilver, die de begiftigde met fatsoen aan een keten om den hals kon dragen, indien hij dit verkoos.

Dat dit ook inderdaad de bestemming der nieuwe medailles was en dat men zelfs vroeger althans den schijn aannam te gelooven, dat ook de oude onoogelijke stukjes goud met het stadswapen gebruikt zouden worden als een hals-sieraad, blijkt uit de andere serie citaten, die ik thans volgen laat.

1. „Durch beveell onser burgermeisteren ende raedtsfreunden aen miins gen. heren kocks ketten onser stadt wapen laeten maeken van 2 Joachimsdalers. THOMAS ALBERTS vant waepen te maecken geg. 1 Joachimsdaeler, vid. 9 gld.” (*Rekenboek* 1536).

2. „Durch beveell onser burgemeisters PONTIAEN GRUENEWALT, miins g. h. kock, tot een schakel aen die kette mytten wapne onser stat, onn geschenct; hefft 't maicken geg. 2 Joachimsdaeler, facit 4 gl. 15 st.” (*Rekenboek* 1539).

3. „Ons gen. l. heren overste kock durch ontheet geg. 3 Joachimsdaeler, tot een scakell aen siin ketten myt onser stats wapen.” (*Rekenboek* 1542).

4. „THOMAS ELBERTSS. der stat wapen in sylver ge-maect ende aen onses heren des stathelders kock geschenct; daervoer betaelt 3 Joachimsdalers.” (*Rekenboek* 1543).

Deze vier extracten uit de stadsrekeningen van 1536—1543 hebben allen betrekking op fooien, door het stedelijk bestuur van Nijmegen vereerd aan den oppersten kok van den landsheer (later van den stadhouder), wanneer zij het voorrecht gehad hadden, om ten paleize te dineeren. Het was de fooi, die ook wij nog gewoon zijn uit te reiken na een diner of aan den oberkellner van het hotel, waar wij

gelogeerd hebben. Ook deze foien zijn blijkbaar constant geweest en zij hadden dan ook een regelmatig tarief; in 1536 en 1539 was dit twee Joachimsdaalders, in 1542 en 1543, bij het stijgen der prijzen, was deze voor dien tijd zéér belangrijke som (4 gulden 15 stuivers) nog verhoogd tot drie Joachimsdaalders.

Wel merkwaardig is het, dat onze voorouders, die op het punt van foien niet zeer delicaat waren, er toch prijs op blijken gesteld te hebben, den opperkok van den Gelderschen hertog niet te kwetsen door een geschenk in geld. Zij lieten dus een zilverstuk slaan, weder „mytten wapen onser stat,” om te dienen als een schakel in den zilveren keten, dién de opperkok zeker als teeken zijner waardigheid om den hals droeg. Daar het niet aan te nemen is, dat die keten altijd wijder worden en toch bruikbaar blijven kon, vermoed ik, dat het zilveren wapen van Nijmegen geen schakel van den ketting gevormd heeft, maar aan die schakels is opgehangen, evenals men dat dikwijls ziet aan de schakels van den keten van een ouden schutterskoning. De opperkok zal zijn steeds zwaarder wordenden zilveren keten met trots gedragen hebben, zoolang hij in goeden doen was. En als hij later gepensioneerd werd en minder goed bij kas, heeft hij deze spaarpenningen zonder twijfel in den smeltkroes doen verdwijnen. En zooals de opperkok deed, handelden stellig ook zijne voornamere collega's in den gunst van den Nijmeegschen raad met hunne gouden vereerpenningen. Want het sparen door het bestellen van kostbaar vaatwerk van zilver en goud was zeer gewoon in de kunstlievende en toch zoo eenvoudige middeleeuwen. En terecht: kon een tijd, die een rentenier een woekeraar schold, zijn goud en zilver wel beter en nuttiger besteden dan door het te vervormen tot artistiek huisraad, dat altijd gereed stond om weder gebruikt te worden tot stijving der huiselijke kas?

S. MULLER Fz.
